

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. XII. De Canticis. Qvomodo inter se differant Psalmus, Canticum,
Canticum Psalmi, & Psalmus Cantici. Canticum quid sit. De Canticorum
usu, numero, materia, & antiquitate. De Cantico Te Deum ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

pars in cantandis Dei laudibus versetur. Quam sit antiquus eorum usus in Ecclesia, superfluum est hic repetere, cum jam probatum sit supra capite primo. Cur verò Ecclesia præ cæteris scripturis frequentius utatur Psalmis, tractant Radulphus de Rivo, & Joannes à Turrecremata Cardinalis, quia videlicet excellentiores sunt, ut modò ex Patribus ostensum est, perfectam orandi formam continent, suntque magis idonei ad cantum, & vocalem jubilationem. De numero Psalmorum, deque mysticis eorum sensibus, & de usu psallendi insignem tractatum scripsit Joachimus Abbas in tres libros distinctum. De privato usu Psalmorum quomodo, & qua ratione in diversis occasionibus illis uti debeamus, disserit Athanasius in aureo libello de interpretatione Psalmorum ad Marcellinum, qui tractatus & lectu dignissimus est, & Christianis omnibus maximè utilis. Docet Amalarius nos stare solere, quando Psalmos cantamus, ut ex situ corporis affectum mentis demostremus, paratos videlicet nos esse ad exercitium operis, quod per Psalmos significatur. Parum enim valeret Psalmorum modulatio, nisi bonorum operum executio oris cantum sequeretur. Finis hac præclara melliphthongi Doctoris & parænesi. Cibus in ore, Psalmus in corde sapit: tantum illum terere non negligat fidelis, & prudens anima quibusdam dentibus intelligentiæ suæ: ne si forè integrum glutiat, & non mansum, frustretur palatum sapore desiderabili super mel, & favum. Mel in cera, devotio in litera est. Alioquin litera occidit, si absque spiritus condimento glutieris. Si autem cum Apostolo psallas spiritu, psallas & mente, cognosces & tu de illius veritate sermonis: quem dixit Jesus: *Verba que locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.* Sic delectabitur in crassitudine anima tua, sic holocaustum tuum pingue fiet: sic placabis Regem, sic placebis Principibus, sic denique totam tibi curiam benevolam reddes.

t Radulph. prop. 8. § 9. u Turrecrem. in regul. 3. Bened. tract. 75. x Amalar. l. 4. c. 3. y Bern. Jerm. 7. in Cons.

§. XII.

De Canticis.

Quomodo inter se differant Psalmus, Canticum, Canticum Psalmi, & Psalmus Cantici.

Canticum quid sit. De Canticorum usu, numero, materia, & antiquitate. De Canticum Te Deum laudamus. Per alia Cantica properandum esse ad Cantica Canticorum.

I. DE divinis Canticis paucis agendum est, si de tanta re pauca proloqui fas erit. Orthodoxi Patres & Cantica à Psalmis distinguunt juxta diversas musicæ artis præscriptiones. Et Psalmus quidem sermo musicus est, qui secundum harmoniæ rationem ad organum pulsari, & simul cantari solet. Canticum verò est, cum cantantium chorus, libertate sua utens, nec in consonum organi adstrictus obsequium solius vocis modulatione exultat. At cum organo præcistente Cantoris vox instrumenti æmulatrix subsequitur, Canticum Psalmi nuncupatur. Cum autem humana voce incipiente organi sonus pari suavitate vocis modulò imitatur, Psalmus Cantici vocari consuevit. His ergo quatuor musicæ artis generibus competentes Canticorum inscriptiones prænotantur. Canticum sola voce, Psalmus voce simul, & organo: incipiente organo Canticum Psalmi; instrumentali symphonia vocem subsequente Psalmus Cantici decantatur. Porrò Canticum, quod in sacris literis a collaudare jubemur, significat apud Hilarium b, & Augustinum c scientiam spiritualem, & intelligentiam cœlestis arcani, quam quis per cognitionem sapientiæ consequitur. Sive, ut ait Basiliius d, Canticum est, quodcunque contemplatione simplici, ac Theologica comprehenditur, vel, ut docet Maximus Martyr e, Cantica voluptatem significant divinorum bonorum, quæ animas commovent ad sincerum Dei amorem. Non enim semper boni operis exercitium habitam de Deo cognitionem statim subsequitur, sed cognoscens divinæ majestatis miranda secreta in nuda eorum contemplatione aliquando quiescit, sicut scriptum est f; *Vacate, & videte quoniam ego sum Deus.* Hanc autem animæ voluptatem, hanc animi sublimem contemplationem denotat Canticum, quod, teste Chrylostomo g animam erigit, & alatam quodammodo efficit, & à terra liberat, & exolvit à vinculis corporis, & amore sapientiæ afficit, & ut res omnes ad hanc vitam per-

a Hilarius, Euthymius & Chryost. in præf. Psal. Basiliius in Ps. 29. a Eccl. 39: 19. b Hilar. præf. in Psalm. c Aug. in Ps. 67. d Basil. in Psal. 29. e Maxim. Mar. de Eccl. mystagogia. 11. f Ps. 45. g Chryf. in Psal. 41.

pertinentes irrideat, perficit. Hac verò dispositione divini Officii series ordinatur, ut nonnisi præmissis aliquot Psalmis Canticorum modulario subsequatur: nam Psalmus exteriores indicat actiones, quarum laboriosa efficientia, ad sublimem contemplationis statum in Canticis symbolicè adumbratum aptatur homo. Et quia solet nonnunquam rerum divinarum adepta cognitio magnarum rerum operationem parturire, ideo post Cantica adhuc Psalmi aliquando cantantur, necessariam actionis, & contemplationis vicissitudinem indicantes. Sed post Cantica ex Evangelio desumpta nullus sequitur Psalmus, quia futuræ vitæ perennem contemplationem significant, quando non erit amplius neque labor, neque dolor. Cæterum Cantica antiquitate temporis Psalmos omnes antecellunt. Nam Moyses ante omnem Psalmorum usum primus omnium cecinisse Canticum narratur, cum subsistentium, & decurrentium aquarum obsequio è durissima ferivitate liber evasit. Ecclesia è veteri testamento septem accepit Cantica, quæ septem diebus Hebdomadæ pro matutinis laudibus assignavit. E novo autem tria dumtaxat quotidie frequentantur, Canticum quidem Zachariæ in matutinis, Canticum B. Virginis in vespertina synaxi, Canticum denique Simeonis in postrema Completorii hora. Vides quod hæc tria Cantica singulis diebus, cætera nonnisi semel in Hebdomada concinuntur? An hæc sunt nova Cantica, ad quæ Psalmographus toties repetito carmine fideles populos hortatus est dicens, *h Cantate Domino Canticum novum, Cantate Domino omnis terra?*

2. Rectè Chrysostomus. Vetus Canticum unius populi finibus circumscriptum erat, unoque climate continebatur, neque fas erat populo extra illud clima vetus afferre Canticum; sed novum per omnem terram incedit, quæ sub cælo est, & ab universo decantatur orbe. Rectè item Augustinus. Prius fuit testamentum vetus, Canticum vetus, homo vetus; nunc autem testamentum novum, Canticum novum, homo novus. Hoc est discrimen inter Canticum novum, & vetus. Veteres interrogati ab alienigenis, ut inter salices Babylonis Canticum Domini psallerent, responderunt: *Quomodo cantabimus Canticum Domini in terra aliena?* At de novis Canticis scriptum est: *Euntes in mundum universum predicare Evangelium*

h Psalm. 95. i Chrys. Hom. in psal. 95. k Aug. l. de Canticis novis, c. 1.

omni creaturæ. Idè hæc frequentius, illa parcius decantamus. Quare autem prædicta Cantica certis diebus, & non aliis assignavit Ecclesia, pluribus edisserit Amalarius Fortunatus, cuius allegoricas rationes, cum sint prorsus voluntariæ, consultò prætermitto. Odi enim, ut verum fatear, has ingenii lascivientis foeturas, nec placent allegoriæ, nisi sacrarum literarum auctoritate confirmetur. Utrumque vitiosum est, & omnem spernere allegoriam, & nimium illis insistere, & facere ingenium suum Ecclesiæ sacramenta, ut loquitur Divus Hieronymus in scribens de Origène. Omnia Cantica ad gratias agendas Deo pro insigni aliquo, & speciali beneficio fuisse composita Richardus Victorinus, Rupertus Abbas affirmant. Alii tamen observarunt multiplicem esse Canticorum materiam. Est materia gratulatoria, ut in Canticis Moysis post transitum maris rubri; in Canticis Deborah post interfectum Sisaram; in Canticis Judith post necem Holofernis; & in eo quod tres pueri ab incendio liberati cecinerunt. Est & materia prophetica, ut in Canticis Isaïæ, & Habacuc. Est item invectiva, ut in Canticis, quod cecinit Moyses coram filiis Israël, quando invocavit contra ipsos cæelum, & terram. Præclare Ambrosius p. Cantavit Moyses, quando in mari rubro ad transitum Judæorum fluctus obriquit, unda circumstetit, eademque equos Ægyptiorum, ascensoresque reclusa demersit. Cantavit Isaïas dilecto dilecti vineæ suæ Canticum, significans asperam flagitiis fore plebem, quæ secundis prius erat virtutibus fructuosa. Cantaverunt Hebræi, cum vestigia eorum tactu flammæ rorantis humescerent, & intus, extraque ardentibus omnibus solos ignis innoxius lamberet, nec adareret. Habacuc quoque Canticum publicam doctus mulcere mœstitiam prophetavit dulcem Domini fore fidelibus passionem. Cantaverunt ergo Prophetæ spiritualibus modulis publicæ salutis oracula resultantibus. Quamvis autem multa sint Cantica, Ecclesia tamen Romana plura non recipit, quam Duo Cantica Moysis, Canticum Annæ, Canticum Isaïæ, Ezechiiæ Regis, Habacuc, & trium puerorum, & tria ex novo testamento. At Monachi ex præscripto Regulæ S. Benedicti diebus festis in tertio Nocturno tria Cantica

recipiunt.
1 Amal. l. 4. à cap. 10. usque ad 18. m Hier. prolog. l. 5. comm. in Isaï. n Richard. l. 4. in Apoc. cap. 6. o Rupert. in Prot. Cantic. p Ambros. lib. 6. in Lucam.

recitant ex Prophetis, & aliis scripturis, quorum rationem suo loco *q* explicabo. Hæc Canticis diutina hujus exilii solitudinem consolamur, donec in cœlesti patria Canticum verè novum immortalitate donati sine ulla doloris admixtione modulemur. Etenim in præsentiarum sicut nulla sine miseriis plena sunt gaudia, ita teste Paschasio Ratberto Abbate *r* sine lamentis vix aut nulla inveniuntur Cantica: quoniam solummodo Cantica in cœlesti Sion decantantur, lamentationes autem in hac nostra peregrinatione: mixtim verò quasi in meditullio jure lamenta carminibus, atque carmina fletibus permiscerentur, ubi & mala planguntur, & in spe gaudia cum fide celebrantur. Plura de Canticis mysticè & anagogicè Joannes Gerson tertiâ parte suorum operum.

3. Est & aliud canticum, si tamen inter cantica, & non potius inter Hymnos numerandum, ut putat Rupertus Abbas *f*, quod licet in sacris literis non inveniatur, divinitus tamen compositum est, & diebus festis post ultimam Nocturnorum lectionem solemniter decantatur. Hoc est *Te Deum laudamus*; de quo sanctus Dacius *t* Mediolanensis Episcopus sic scribit: A. B. Ambrosio cunctis fidelibus urbis adstantibus, & videntibus in nomine sanctæ, & individue Trinitatis Augustinus baptizatus, & confirmatus est: in quibus fontibus prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, *Te Deum laudamus* cantantes cunctis qui aderant audientibus, & videntibus ediderunt, quod ab universa Ecclesia Catholica usque hodie tenetur, & religiosè cantatur. Hæc Dacius, ut vulgè citari solet, cujus meminit S. Gregorius in Dialogis. Verùm Hugo Menardus in Notis ad sacramentarium ejusdem S. Gregorii *u* certum ait non esse S. Dacii illud Chronicon, ex quo præallegata auctoritas desumpta est, quod non redoleat styllum illorum temporum, atque etiam quædam falsa contineat. Sententiæ Menardi subscribit Bartholomæus Gavantus *x*, totumque canticum uni Ambrosio deberi ait, cum careat dialogismo: additque in antiquissimo Breviario M. S. Collegii Aniciani de Urbe isti cantico præferri hunc titulum, Hymnus S. Abundii. Sed quis fuerit iste Abundius incertum est. Ante sanctum Benedictum *y*, & Teridium discipulum

sancti Cæsarii Arelatenfis Episcopi, qui de hoc in suis scriptis locuti sunt, nullus veterum mentionem illius fecit. In Psalterio M. S. Basilicæ S. Petri in Vaticano inscribitur, Hymnus S. Sifibuti. In Psalterio Latino Gallico, cujus meminit Jacobus Ufferius Armachanus in tractatu de Symbolo Romanæ Ecclesiæ, Epistola ad Vossium, S. Nicetio adscribitur. Sed an hic fuerit Trevirensis, aut Lugdunensis Episcopus, non liquet: nec etiam constat quis fuerit ille Sifibutus. Nam Sifibuto Hispaniarum Regi vix puto convenire, cum ratio temporis obstet. Non esse autem recedendum ab antiqua traditione, quæ hoc Canticum sanctis Ambrosio, & Augustino tribuit, cum sit ad eam communiter recepta, asserit Lorinus *z*. Ecclesia Romana illud omittit in Adventu, & Quadragesima; at Monachi omni die Dominica ipsum cantant, etiam in ipso tempore Adventus, & Quadragesimæ, de qua re cum incidisset quæstio inter Episcopos, & Abbates in quodam Concilio congregatos, responderunt Abbates se id agere ex B. Benedicti nominatissimi, atque excellentissimi Patris præceptione, cujus Regulam Summus Pontifex Gregorius Magnus approbavit. Quo audito quieverunt Episcopi, ut scribit Radulphus Glaber *a* in Historia.

4. Notat Origenes *b*, nos omnia veteris testamenti Cantica peragere debere, antequam dignè possimus ad Canticum Canticorum pervenire. Hoc primarium Canticum est, omniumque finis & scopus, quo Christi, & Ecclesiæ laudes, quo mystici connubii sacramenta, amorisque divini operationes mirabiliter describuntur. Canere prius oportet alia Cantica: nam in exitu nostro de Ægypto, de domo servitutis cantavimus Domino Canticum novum, quia mirabilia fecit. Rursum cum nobis pœnitentibus peccata dimissa sunt, immissa gratia, & promissa gloria, spe gaudentes cantavimus in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini. Cum pravas animæ affectiones Deo juvante repressimus, cum vicimus mundum, & carnis laqueos declinavimus, necessarium fuit psallere Domino Canticum novum, carmen Deo nostro. Cum profigatis vitii virtutum ornamentis illustrari cepit anima, tunc exaltatum est cornu nostrum in Deo nostro, & factus est in voce exultationis, & confessionis sonus epulantis. At Canticum Salomonis, Canticum pacifici quando cantabimus?

P p p p p

Quant

q *Infra c. 18. r Paschas. initio l. 5. in lament. Jeremia.*
f *Rupert. Abb. lib. 2. in Reg. 8. Bened. c. 7. t Dacius l. 1. Chron. c. 10. u Greg. 3. Dialog. c. 4. x Gavant. in R. Brev. sect. 5. c. 19. y Bened. Reg. c. 11.*

z *Lorin. in. ps. 27. a Glab. lib. 3. hist. cap. 3. b Origen. Hom. 1. in Cant.*

Quando ad eam pervenimus aetatem, aetatem inquam non dierum, sed meritorum, quâ celestis sponsi nuptiis idonei. Canticum illud excellentissimum psallamus, non labiorum strepitu, sed jubilo cordis; non vocum melodia, sed consonantia voluntatum? Philo & Carpathiorum Episcopus, Quicumque ait, omni occasione carnis præcisâ, remotisque, atque depulsis illecebris voluptatum; mente tranquillâ, corpore castus & animo, temperantiâ viribus vallatus erit, is Cantica Canticorum istrepidè adire potest. O verè Canticum Canticorum, Canticum singulare, Epithalamium amoris, quod omnibus præcellit Canticis, sicut omnibus sanctis major est ille, qui Rex Regum vocatur, & Dominus dominantium, ut scribit Aponius. d. Verè Canticum Canticorum, quod nemo dicere potest, nisi emptus sit de terra, & transgressus sit universam naturam sensibilem, ac intelligibilem, & ad Sancta Sanctorum pervenerit. Utinam Domine talia psallere possem, qualia servi tui fideles ineffabili exultatione modulantur. O quam libenter in tuas laudes effusus Canticum novum, carmen lætitiæ, Canticum Canticorum infatigabiliter decantarem! Sed quoniam curis carnalibus præpeditus à præsentia vultus tui adhuc longè constitutus ad tantam dignitatem assurgere nequeo, psallam nihilominus quamdiu fuero, & in minoribus Canticis exercebor, donec te promovente tantis increvero virtutum augmentis, ut oris tui osculo dignus inveniar, atque adeo supremi Cantici valeam modulamine recreari. Doce me interim tu ipse quid & qualiter cantare debeam, quia ut quidam servus tuus e scripsit; Nemo tibi cantat digna, nisi qui à te acceperit quod canter.

S. XIII.

De Versibus.

Versus unde dicatur. Quid significet. Aliquot versuum explicatio. Cantica Evangelica cur stando psallantur.

1. **V**ersum à vertendo dictum ipsa nominis derivatio indicat. Quando enim versum audimus, faciem illicò vertimus ad altare, ut omnis cogitatio, quæ foras exivit per evagationem, revertatur ad Deum, per devotam intro-

versionem. Nam & ipsa mentis intentio in aliam intentionem ducta voluntatem secum trahit de uno in alium affectum, de psalmodia scilicet ad lectionem, de lectione ad orationem. Significat versus boni operis fructum, debetque statum notare vel Officii, vel temporis. Officii status indicatur, cum exempli gratia de virginibus cantamus. *Diffusa est grata in labiis tuis*: vel de Confessoribus, *Iustum deduxit Dominus per vias rectas*: aut de Martyribus, *Gloria, & honoræ coronasti eum*: sive de Apostolis, *In omnem terram exivit sonus eorum*. Status autem Officii in his versibus apparet, quos horis diurnis frequentamus. Primo enim mane Deum precamur, ut virtute brachii sui adjuvet nos ad operandum, & liberet de insidiis, quæ paratæ sunt contra nos dicentes: *Exurge Domine adjuva nos, & libera nos propter nomen tuum*. Horâ tertiâ dicitur versus, *Adjuvor meus esto Deus, ne derelinquas me*; ut, qui adjuvit nos usque ad hanc horam, auxilium suum protegat, donec ad meridiem, in quo ipse pascitur, perveniamus. Hora sexta cum Sol in auge ferventissimum ardorem diffundit in terram, devotorum hominum perfectio demonstratur, quorum fervor ita divino igni conjunctus est, ut ab ipso pascantur, & illustrentur, nihilque eis deficit, ut ait Apostolus: *Omnia possum in eo qui me confortat*: idèd canimus: *Dominus regit me, & nihil mihi deerit in loco pascuæ ibi me collocavit*. Sed quia hora nona per solis declinationem fervoris diminutio, & tentationes ingruentes designantur, ab illis petimus liberari dicentes: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo*. Sic in Vesperis vespertinam orationem commemoramus, & in Completorio custodiam Domini propter timores nocturnos postulamus. Longi operis esset omnium versuum rationem describere, cùm id præsertim eleganter præsterit Amalarius Fortunatus.

2. Dicitur versus clarâ & acutâ voce, ut eo audito excitentur pigri, & revertantur ad cor. Dicitur noctu ante lectiones, ut qui psallendo laboravit, sedeat jam & requiescat, & ad lectionum doctrinam vigilanter audiendam elevetur, ne fortè sedenti importuna irrepât dormitatio. Dicitur singulis horis diei ante collectam, sive orationem, quia scriptum est f. *Ante orationem præpara animam tuam*. Paucos reperias, qui solliciti sint omni custodiâ servare cor suum, & conscientiam semper immaculatam exhi-

c. Philo initio Comment. in Cant. d. Apon lib. 1. Com. tu Cant. c. Aug. præf. in psalm. 34.

f. Eccli. 18. 23.